

2023. gada 3. ceturkšņa novērtējums par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo pretcikliskās kapitāla rezerves normu

25.09.2023.

Latvijas Banka kā par pretcikliskās kapitāla rezerves (turpmāk – CCyB (*countercyclical capital buffer*)) normas noteikšanu atbildīgā iestāde saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 35.⁵ pantu reizi ceturksnī novērtē ciklisko sistēmisko risku un, ja nepieciešams, nosaka vai koriģē CCyB normu, kas attiecināma uz kredītiestāžu riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem. CCyB mērķis ir mazināt kredītiestāžu cikla pārmērīgas svārstības un stiprināt kredītiestāžu noturīgumu pret ciklisko sistēmisko risku.

Reizi ceturksnī Latvijas Banka publicē novērtējumu par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo CCyB normu. Ja CCyB normu mainīt nav nepieciešams, spēkā saglabājas iepriekšējais lēmums par CCyB normu. Iepriekšējo lēmumu par CCyB normu 0% apmērā (spēkā no 01.05.2022.) 27.04.2021. pieņēma Finanšu un kapitāla tirgus komisija, kas no 01.01.2023. integrēta Latvijas Bankā. Šo normu kredītiestādes ņem vērā attiecībā uz riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem, aprēķinot kredītiestādei specifisko CCyB normu¹.

Balstoties uz 2023. gada 3. ceturkšņa cikliskā sistēmiskā riska novērtējumu, Latvijas Banka saglabā CCyB normu 0% apmērā. Cikliskais sistēmiskais risks joprojām ir zems, ņemot vērā kredītu sadārdzināšanos, kredītiestāžu attīstības tempu mazināšanos un joprojām augstos kredītiestāžu standartus, kā arī nekustamā īpašuma tirgus aktivitātes mazināšanos. Iekšzemes privātā nefinanšu sektora kredītu un IKP attiecība turpina sarukt.

Privātā nefinanšu sektora kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences pamazām sarūk, taču joprojām ir negatīva gan saskaņā ar standartizēto (plašo) kredītu definīciju, gan saskaņā ar papildu (šauro) kredītu definīciju (sk. 1. tabulu un 1. un 2. att.). Attiecīgi CCyB normas orientieris ir 0%.

1. tabula. Galvenie rādītāji CCyB normas novērtējumam²

Rādītājs	Kredītu standartizētā (plašā) definīcija	Kredītu papildu (šaurā) definīcija
	2023. gada 1. cet.	2023. gada 2. cet.
Kredītu attiecība pret IKP (%)	59.0	25.5
Kredītu attiecības pret IKP novirze no ilgtermiņa tendences (pp)	-27.0	-10.9
CCyB etalonnorma (% no riska darījumiem)	0	0 ³

¹ Saskaņā ar Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 25.08.2020. normatīvajiem noteikumiem Nr. 137 "Kredītiestādei specifiskās pretcikliskās kapitāla rezerves normas aprēķināšanas normatīvie noteikumi".

² Šaurajā kredītu definīcijā ietverti kredītiestāžu NFS un mājāsaimniecībām izsniegtie kredīti un uzpirktie parāda vērtspapīri, bet plašajā definīcijā – NFS un mājāsaimniecību saistības pret kredītiestādēm, kā arī to aizņēmumi no nebanku finanšu institūcijām vai citām NFS.

³ Latvijā šauri definēto kredītu dati sniedz labāku krīzes signalizējošo informāciju, tādēļ CCyB etalonnorma, kas aprēķināta, balstoties uz šauri definētajiem kredītu datiem, kalpo kā CCyB normas orientieris.

Iekšzemes kreditēšana gan nefinanšu sabiedrību (turpmāk – NFS), gan mājsaimniecību segmentos turpina palēnināties (sk. 3. att.). 2023. gada jūnijā iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps (izslēdzot vienreizējus banku sektora strukturālos efektus) saruka līdz 4.6%⁴ (t.sk. NFS kredītportfelī – līdz 4.0%, bet mājsaimniecību kredītportfelī – līdz 3.1%; sk. 4. att.). Straujš procentu likmju kāpums, augstā inflācija, reālās pirktspējas kritums, vājā ekonomiskā izaugsme un nenoteiktība turpina mazināt mājsaimniecību un uzņēmumu vēlmi un iespējas aizņemties. Kreditēšanu joprojām ietekmē arī vairāki strukturāli faktori.

Privātā nefinanšu sektora parāda un tā apkalpošanas slogs ir zems. 2023. gada 2. ceturksnī līdz ar procentu likmju pieaugumu, turpina augt mājsaimniecību un NFS procentu maksājumu un IKP attiecība, pretstatā pēdējo gadu novērotajai lejupvērstajai tendencei (sk. 5. att.). Ilgstošs un straujš izmaksu kāpums, kā arī kredītu procentu likmju pieaugums palielina gan mājsaimniecību, gan NFS kredītrisku, taču aizņēmēju finansiālā noturība bijusi spēcīga, jo neskatoties uz ekonomiskajiem satricinājumiem līdz šim nav novērotas banku kredītportfeļa pasliktināšanās pazīmes.

Nekustamā īpašuma tirgus aktivitāte 2023. gada jūnijā-augustā pakāpeniski atguvās, tomēr kopējais nekustamā īpašuma pirkumu darījumu skaits augustā aizvien bija par 5.9% zemāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Aktivitāti tirgū balsta noturīgs darba tirgus un pakāpenisks uzlabojums mājsaimniecību pirktspējā, algām gada otrajā pusē vidēji augot straujāk par cenām. Mājokļu cenu izaugsme turpināja palēnināties – 2023. gada 2. ceturksnī Centrālās statistikas pārvaldes (turpmāk – CSP) mājokļu cenu indeksa (turpmāk – MCI) gada pieauguma temps bija 5.6% (sk. 6. att.). Vienlaikus MCI ceturkšņa pieaugums 2. ceturksnī atkal kļuva pozitīvs un sasniedza 5.1% (ceturksnis-pret-ceturksni). Energo-neefektīvo sērijveida dzīvokļu piedāvājums aizvien turpina palielināties un to cenas nedaudz samazinās. Vienlaikus jauno mājokļu cenu izaugsme ir noturīgi augsta joprojām ierobežotā piedāvājuma un 2023. gada pirmajā pusē pieaugušo būvniecības izmaksu dēļ.

Par zemu ciklisko risku liecina arī joprojām vājā Latvijas **makroekonomiskā attīstība**. 2023. gadā IKP pieaugums saglabāsies samērā zems, bet inflācijas tempi pakāpeniski samazinās. Inflācija eiro zonā ir bijusi noturīgāka nekā iepriekš gaidīts un Eiropas Centrālās bankas Padome turpina pakāpeniski paaugstināt procentu likmes. Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozēm 2024. gadā makroekonomiskā situācija uzlabosies – gada vidējā inflācija pazemināsies zem 3%, bet tautsaimniecības izaugsme pieaugs virs 3%.

Latvijas Bankas izstrādātais⁵ **saliktais sistēmiskā cikliskā riska rādītājs** (turpmāk – SCRR) pēdējos ceturkšņus turpina samazināties - no 5.4 punktiem 2023. gada 1. ceturksnī līdz 5.3 punktiem 2023. gada 2. ceturksnī. Tas joprojām atrodas zem augstāka par vidēju riska robežas; sk. 10. att. Būtiskais cenu un izmaksu kāpums visvairāk ietekmē SCRR kreditēšanas, mājokļa cenu un tekošā konta rādītāju komponentes. Tādēļ svarīgi ir aplūkot arī deflēto SCRR. Pēc kreditēšanas un mājokļa cenu rādītāju deflēšanas⁶, SCRR 2023. gada 2. ceturksnī bija 4.8 punkti.

⁴ Vienlaikus reālajā izteiksmē, deflējot ar IKP prognozēto deflatoru, iekšzemes kredītportfelis turpināja sarukt – 2023. gada jūnijā gada griezumā tas saruka par 2.1%.

⁵ Papildu informācija par SCRR metodoloģiju pieejama Latvijas Bankas 2020. gada Finanšu stabilitātes pārskata 1. pielikumā (https://datnes.latvijasbanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf%20). 2021. gadā SCRR modelis tika atkārtoti testēts un tajā tika paplašināts SCRR vidējā riska intervāls (45.–65. procentiles (iepriekš tas bija šaurāks – 50.–60. procentiles)).

⁶ Mājokļa cenu indekss, kā arī tā un darba samaksas attiecība korigēti ar patēriņu cenu indeksu, bet iekšzemes privātajam nefinanšu sektoram izsniegto kredītu pārmaiņu temps – ar IKP deflatoru.

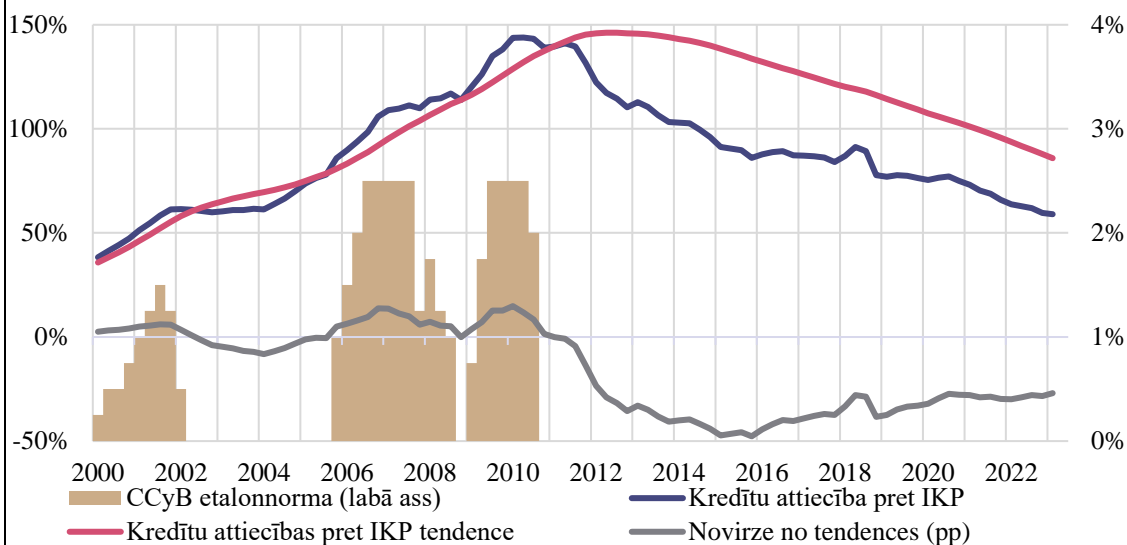
Makrouzraudzības padomes vērtējumā ⁷ pašlaik ir piemēroti apstākļi Latvijas kredītiestāžu sektora kapitāla rezervju papildināšanai, ņemot vērā kredītiestāžu labos peļņas rādītājus, augstās brīvprātīgās kapitāla rezerves un joprojām zemās finansējuma izmaksas, kā arī nepieciešamību veidot noturību pret pēkšņu šoku iestāšanos nākotnē. Papildināšana būtu īstenojama izmantojot pozitīva neitrālā CCyB pieeju⁸. Latvijas Banka plāno pakāpeniski uzsākt šīs pieejas ieviešanu, šā gada decembrī pieņemot lēmumu, ka 2024. gada decembrī stājas spēkā prasība par CCyB normu 0.5% apmērā un 2025. gada jūnijā – 1.0% apmērā.

⁷ Makrouzraudzības padomes 19.07.2023. sēdes būtiskākās atziņas pieejamas Latvijas Bankas publicētajā preses paziņojumā: <https://www.bank.lv/aktualitates-banklv/zinas-un-raksti/jaunumi/16537-makrouzraudzibas-padomes-vertejuma-ir-piemeroti-apstakli-kreditiestazu-sektora-kapitala-rezervju-papildinasanai>

⁸ Pozitīva neitrāla CCyB pieeja nozīmē, ka apstākļos, kad cikliskais sistēmiskais risks nav ne paaugstināts, ne arī būtiski pazemināts (t.i., ir neitrāls), CCyB norma ir augstāka par nulli (pozitīva), nevis nulle. Tad, kad cikliskais risks pieaug, CCyB norma tiek palielināta atbilstoši riska pieaugumam no pozitīvā bāzes līmeņa, nevis no nulles. <https://www.makroekonomika.lv/ko-nozime-pozitivi-neitralas-pretcikliskas-kapitala-rezerves-pieeja>

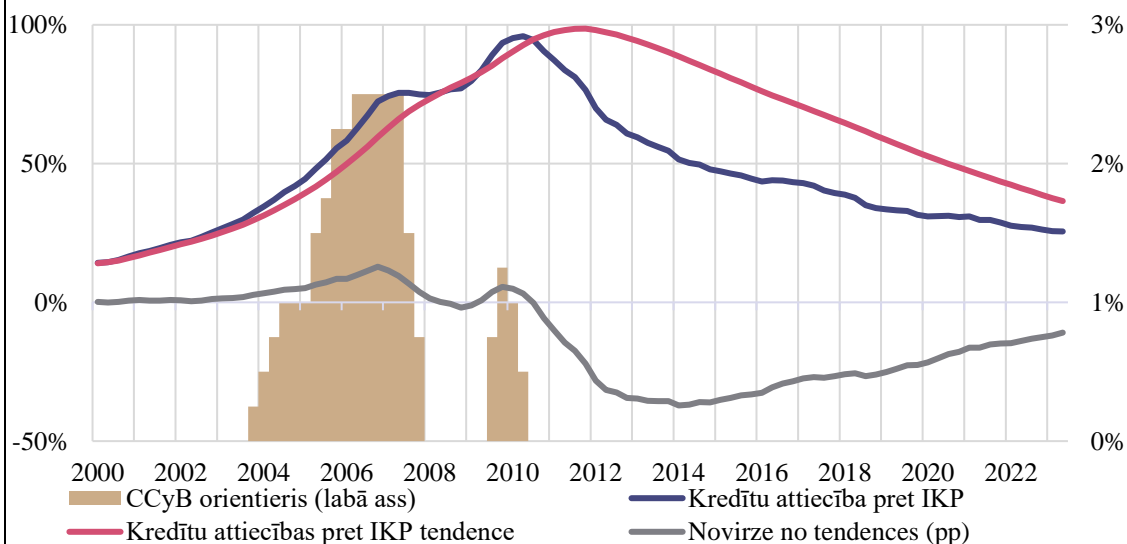
1. pielikums. Finanšu ciklu raksturojošie rādītāji

1. att. Standartizētā kredītu un IKP novirze

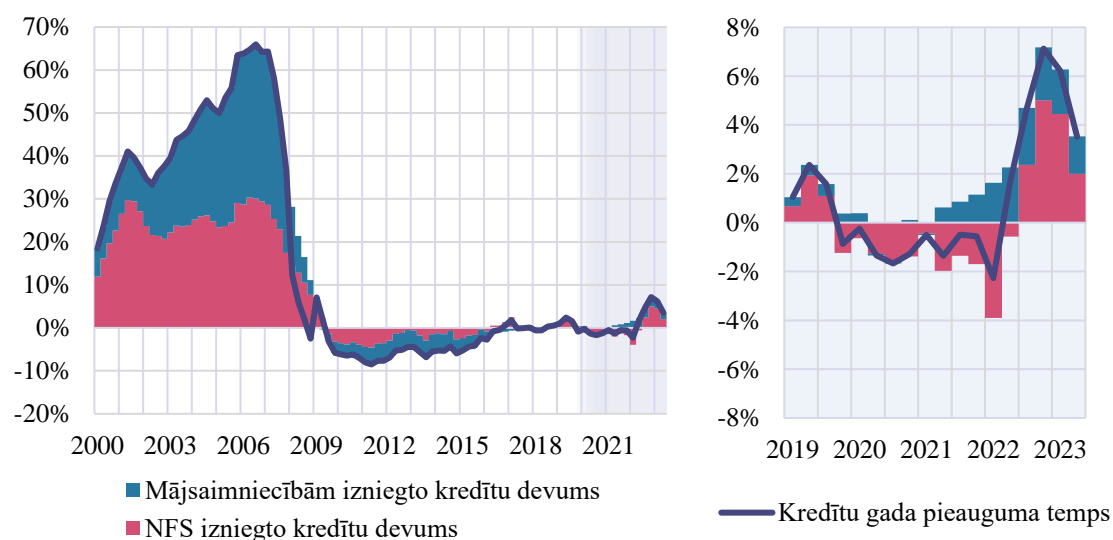
Avots: Latvijas Banka, CSP.

2. att. Papildu kredītu un IKP novirze

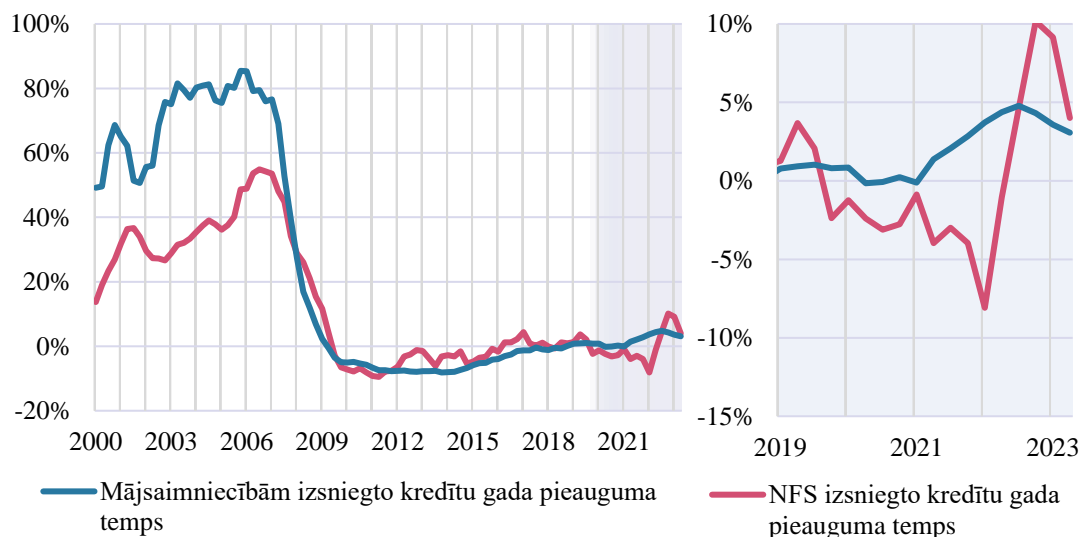
Avots: Latvijas Banka, CSP.

3. att. Kredīšanas attīstība

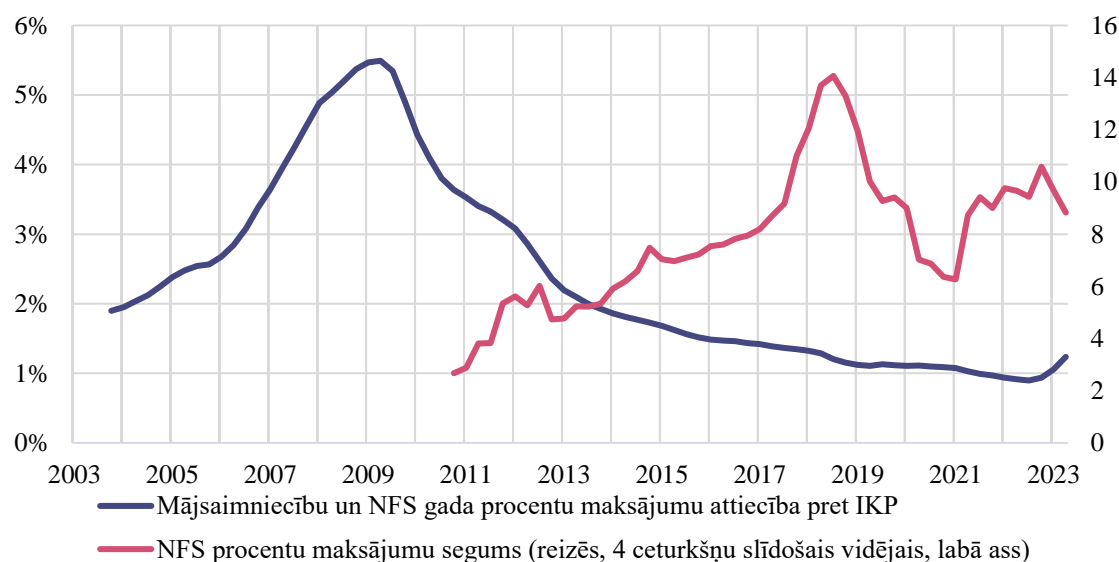
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

4. att. Kreditēšanas attīstība – mājāsaimniecībām un NFS izsniegto kredītu gada pieauguma tempi

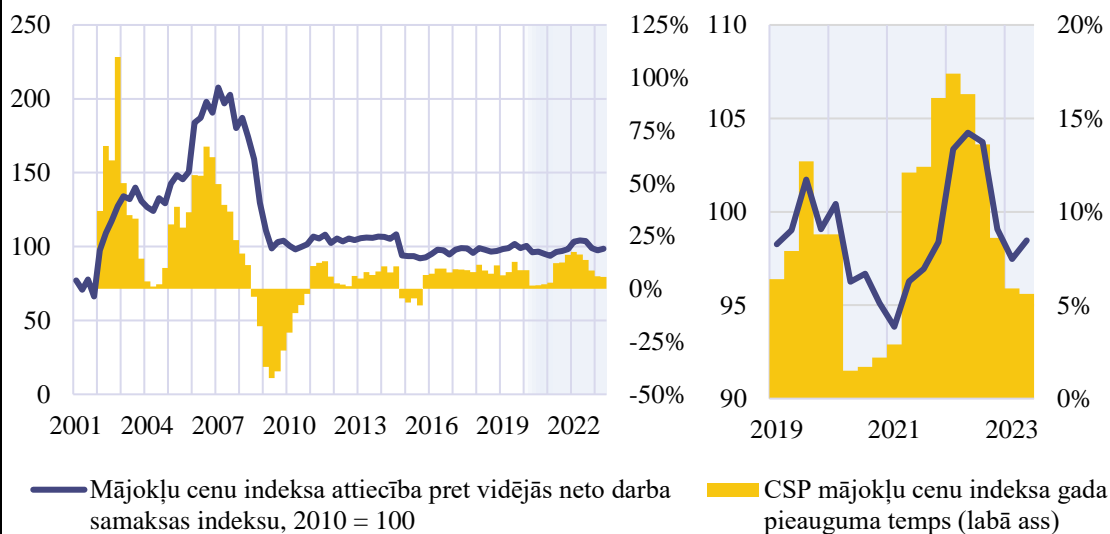
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

5. att. Privātā nefinanšu sektora parāda apkalpošanas slogs

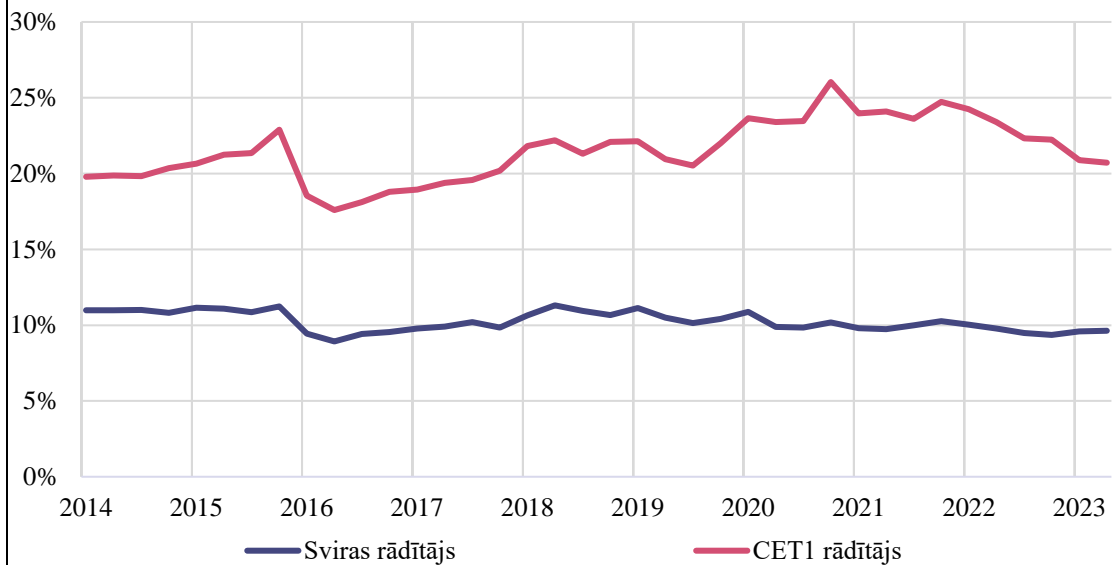
Avots: Latvijas Banka, CSP. NFS procentu maksājumu segums – peļņas pirms nodokļiem un procentu maksājumiem attiecība pret procentu maksājumu izmaksām.

6. att. Iespējamā īpašumu cenu pārvērtēšana

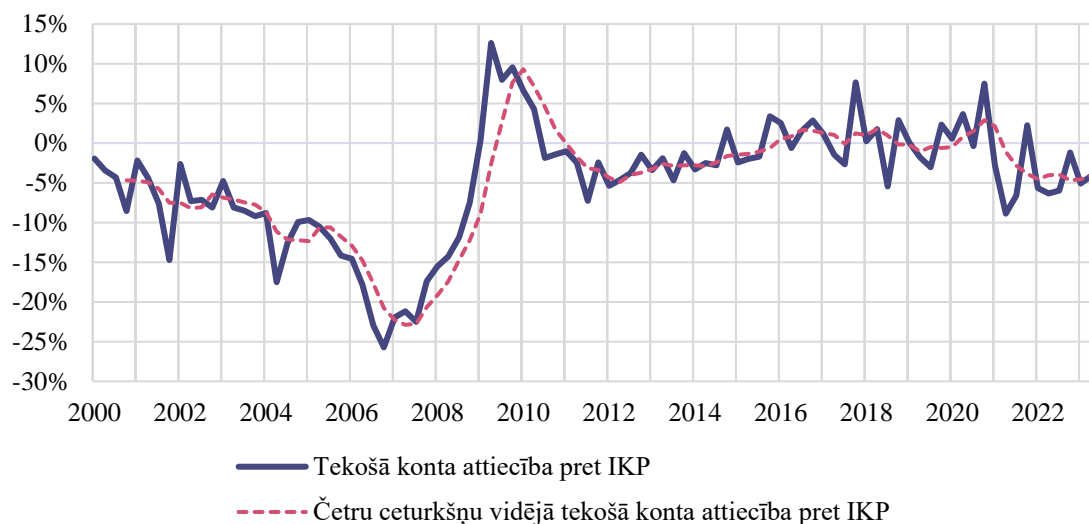
Avots: CSP.

7. att. Banku bilanču noturība

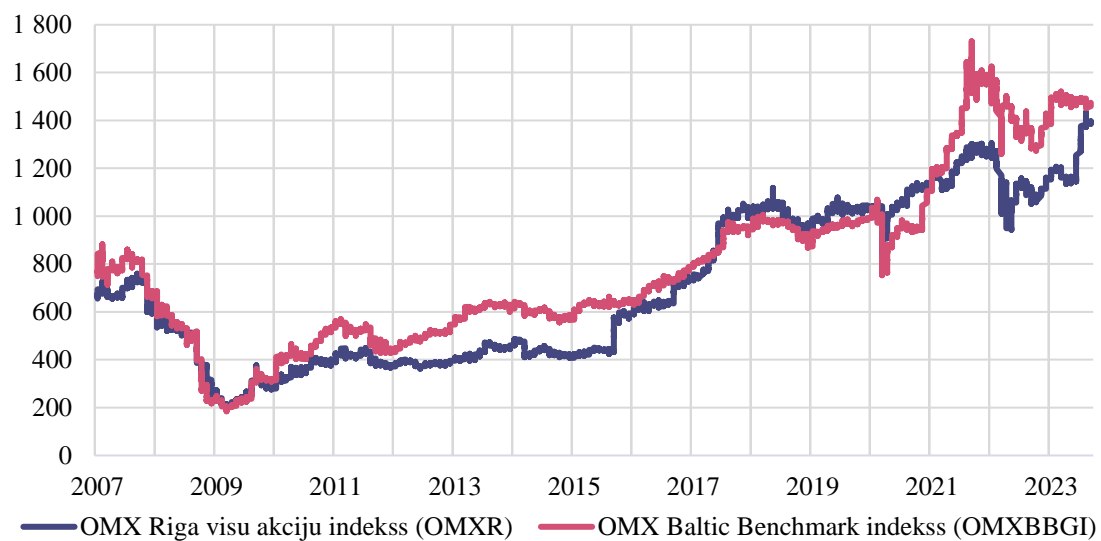
Avots: Latvijas Banka. Piezīme: Iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās 2022. gada beigās.

8. att. Ārējā nesabalansētība

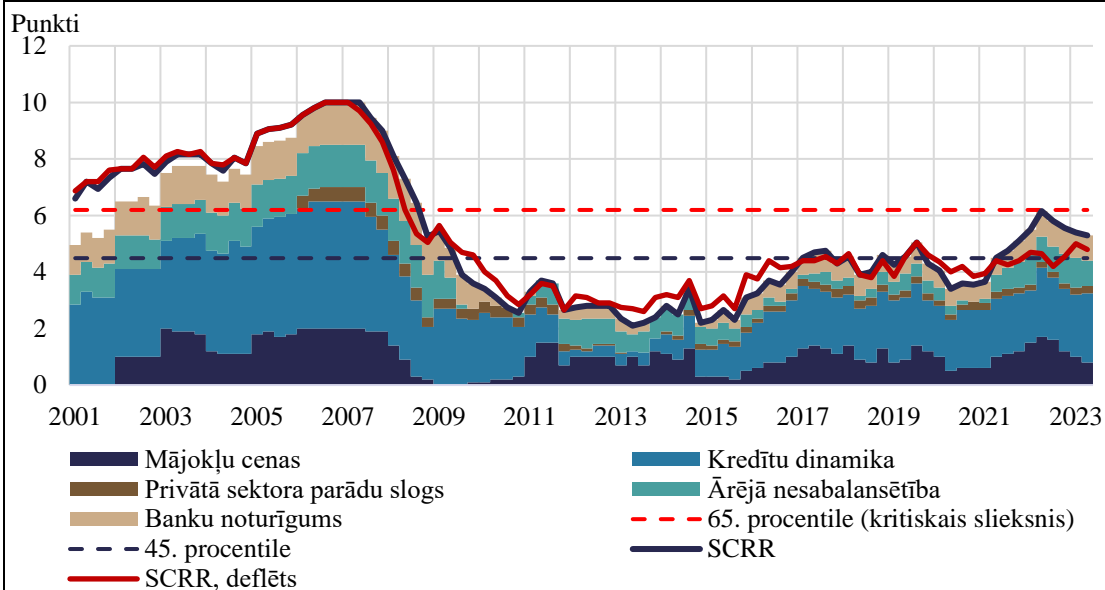
Avots: Latvijas Banka, CSP.

9. att. Potenciāli nepareizi iecenoti riski

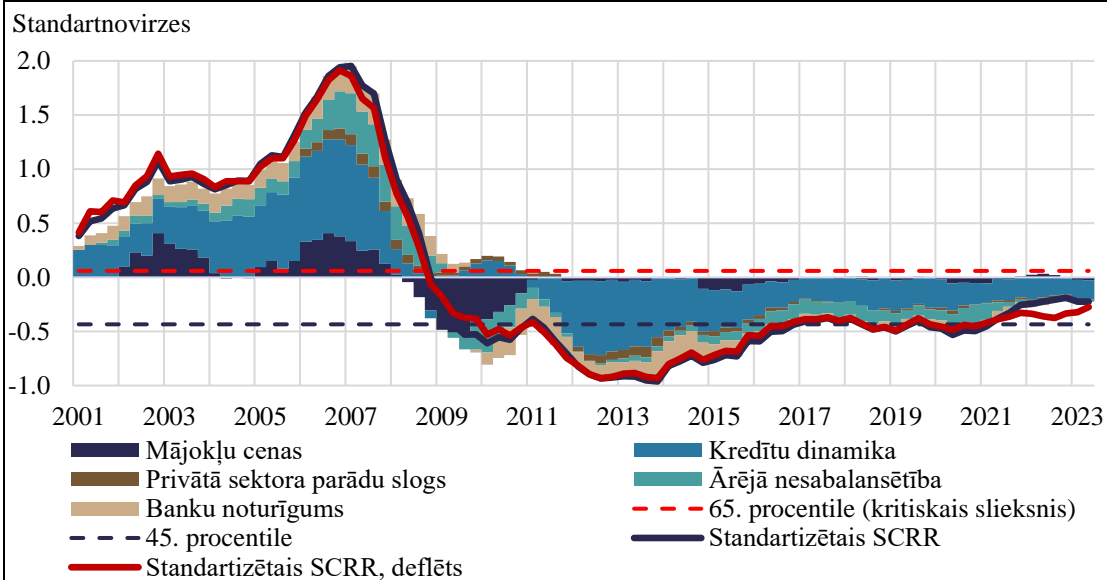
Avots: Bloomberg.

10. att. SCRR – procentiļu metode

Avots: Latvijas Banka, CSP.

11. att. SCRR – standartizētā metode

Avots: Latvijas Banka, CSP.